

Algemeen Jaarverslag HVOL 2021

Ofschoon de Dies gelukkig weer kon worden gevierd en het ledenaantal zelfs licht toenam – totaal ruim 2500 (duo)leden en ruim 50 bedrijfsleden - heeft Covid-19 in 2021 andermaal een flinke weerslag gehad op tal van activiteiten. Daarnaast zorgde het overlijden van enige HVOL-prominenten – onder wie de Leden van Verdienste Rutger Veldhuijzen van Zanten, Leen Barendregt en Willemijn Fock, alsmede oud bestuursleden Hansje Suurmond-van Leeuwen en Victor Wijnands en commissielid Ben Veldstra - voor enkele zwarte bladzijden. Een totaaloverzicht in vogelvlucht.

Ledenvergadering

De Algemene Ledenvergadering (ALV) van de HVOL werd op 29 maart vanwege het coronavirus noodgedwongen via Zoom gehouden. Tijdens de online samenkomst stemden de leden in met het benoemen van Steven Engelsman als nieuwe HVOL-voorzitter. Rens Heruer en Gerard Kramer, respectievelijk scheidend voorzitter en vertrekkend vicevoorzitter, werden benoemd tot erelid vanwege hun brede en volhardende inzet voor de HVOL. *(Zie voor de notulen van de vergadering elders op deze site.)*

Diesviering

De Diesviering op 30 oktober kende – opnieuw vanwege coronamaatregelen - een ietwat gewijzigde opzet. Niet alleen was inschrijving vooraf noodzakelijk, tevens werd een coronacheck bij binnenkomst conform de richtlijnen van de rijksoverheid uitgevoerd. Het gezamenlijk zingen van het Leids Volkslied werd op voorhand geschrapt, al maakte burgemeester Van der Werf (alias Eric Filemon) veel goed door het lied solo zingend ten gehore te brengen.

In zijn speech stond Steven Engelsman als eerste stil bij het overlijden van Rutger Veldhuijzen van Zanten.

Rutger was niet alleen de onvolprezen spil bij de organisatie van de jaarlijkse Dies, hij was tevens oud-bestuurslid en stond tot aan zijn dood altijd klaar voor

de vereniging wanneer zijn hulp werd gevraagd. De voorzitter somde vervolgens in zijn betoog een reeks nieuwe initiatieven op die de HVOL in gang heeft gezet in het verslagjaar (o.m. het veelgeprezen Stad in Steentjes en de hutspotactie op 2 oktober) en stipte plannen aan die voor 2022 op de rol staan (o.m. uitreiking Oud Leidenprijzen tijdens de jubileumdies en enkele podcastseries). Na de boeiende lezing door prof. Wim van den Doel over Christiaan Snouck Hurgronje werd een aantal aanwezigen op het schild geheven. Als eersten werden Rens Heruer en Gerard Kramer tijdens een ‘ceremonie protocolaire’ met de nodige versierselen verblijd vanwege hun erelidmaatschap,

Rens Heruer (I) en Steven Engelsman. Foto HVOL

eerder verkregen tijdens de ALV. Rudi van Maanen - die voor de laatste keer het eerste exemplaar van het Leids Jaarboekje uitreikte aan burgemeester Henri Lenferink - ontving uit handen van de burgervader de Gouden Speld van de gemeente Leiden voor zijn jarenlange betrokkenheid bij het Jaarboekje. Ook Lenie Witkam (secretaris Commissie Jaarboekje) en Bram van Leeuwen (HVOL-vrijwilliger op vele fronten) werden vanwege hun afscheid in de schijnwerpers gezet. Uit handen van Kees van der Laken van de Commissie Beeldbank ontving de burgemeester het eerste exemplaar van de Historische Kalender 2022. De Diesviering werd afgesloten met een bescheiden markt, waarop een aantal HVOL-commissies zich presenteerde, en een informele borrel. *(De Diesviering is terug te vinden op het YouTubekanaal van de HVOL.)*

Commissie Communicatie

In de Commissie Communicatie trad Marleen Hogendoorn aan als nieuwe voorzitter na het plotselinge overlijden van Tanneke Schoonheim in 2020. Frans Wiersma (verantwoordelijk voor social media) en Ton van Brussel (hoofdredacteur Oud Leiden Nieuws) schoven eveneens aan als nieuwelingen. Bram van Leeuwen nam in oktober 2021 afscheid van de commissie. Hij was met name verantwoordelijk voor de boekrecensies.

Van Oud Leiden Nieuws (OLN) verschenen ook in 2021 vier edities. In overleg met de hoofdredacteur werd een begin gemaakt de vormgeving langzaamaan te veranderen naar een meer leesbaar, aansprekend blad met de (beoogde) kenmerken van een glossy. Daarvoor werd gekeken naar beeldmateriaal, indeling, formaat en vormgeving. In 2022 zijn veranderingen verder zichtbaar. De nieuwsbrief werd traditiegetrouw elke eerste van de maand verstuurd met nieuws over activiteiten, aanbod van boeken uit het 'HVOL- winkeltje' en mededelingen of actualiteiten uit de commissies. In totaal werd de digitale nieuwsbrief naar 1903 adressen verstuurd, met een 'open rate' - het aandeel van de ontvangers dat een e-mail heeft geopend - van gemiddeld 60,9 procent. De brief werd ook in het buitenland steeds populairder.

De HVOL is voorts actief op Twitter, Facebook, Instagram, YouTube en heeft een eigen website. De icoontjes van de sociale media staan intussen op de website van Oud Leiden, zodat je in één klik de vereniging kunt volgen. Op Twitter kende de HVOL 2622 volgers, in 2020 waren dit er 2495. Op Facebook nam het aantal volgers ook toe in aantal: van 1145 naar 1198. Sinds 2021 is er een Instagram-account; plaatjes delen van Leiden doet het immers goed. We gingen van 0 naar 377 volgers. Het idee is om in 2022 online campagnes in te zetten om meer volgers en zo dus ook meer bereik te krijgen. Met de nieuwe commissie werd in 2021 extra energie gestoken in het plaatsen van actuele content op onze social

media, om zo ook nieuwe volgers te kunnen noteren. In 2021 werd begonnen met een eigen YouTube kanaal waarop lezingen en andere evenementen (zoals de Dies) worden gestreamd en geplaatst om later terug te kijken. De eerste 22 zg. subscribers werden ingeboekt. Daarnaast werd (nog) meer energie gestoken in podcasts, onder meer in samenwerking met de Leidse Schatten over Onruststokers in Leiden.

Commissie voor de redactie van het *Leids Jaarboekje*

Hoogtepunt voor de Commissie voor de redactie van het Leids Jaarboekje was de presentatie van het 113de Leids Jaarboekje tijdens de Dies, met deze keer veel artikelen over epidemieën in Leiden vanaf de vijftiende eeuw tot en met de Spaanse griep in 1918. De aanleiding: de coronapandemie die Nederland al sinds maart 2020 in haar greep houdt. Voorbeelden van andere artikelen zijn de bewonersgeschiedenis van Steenschuur 7 en de geschiedenis van Eurodusnie van 1997 – 2010.

2021 was voor de commissie sowieso een belangrijk jaar. Zo werd afscheid genomen van haar voorzitter Rudi van Maanen. Zijn laatste redactievergadering was op 25 mei. Rudi is sinds 1987 redactielid geweest, eerst als eindredacteur en later als voorzitter. Zijn taak als voorzitter werd overgenomen door Ed van der Vlist. Ook Lenie Witkam-van den Hoek nam afscheid. Zij was sinds 2004 redactielid en secretaris en werd net als Rudi tijdens de Dies in het zonnetje gezet. Nadat Rudi in de Hooglandse Kerk de Gouden Speld van de gemeente Leiden in ontvangst had genomen, werd Lenie onderscheiden met het HVOL-Lakenloodje. Haar taak is sinds 1 januari 2021 in handen van redactielid André van Noort. In de loop van het jaar kreeg de redactie versterking in de persoon van Marijke Tolsma.

De commissie bestaat uit acht personen met verschillende disciplines, welke voor de samenstelling van het Leids Jaarboekje belangrijk zijn. De commissie heeft in 2021 zes keer vergaderd, de eerste twee vanwege coronamaatregelen online en vanaf 25 mei weer fysiek bij Erfgoed Leiden en Omstreken aan de Boisotkade.

Commissie Historisch Karakter van de Stad

Stedenbouwkundige ontwikkelingen hebben veel aandacht en tijd gevergd van de Commissie Historisch Karakter van de Stad, zowel bij de beoordeling daarvan als bij inspraaktrajecten. Het Kaasmarktdossier kwam tot een voorlopig einde. In een ingebrachte zienswijze werd onder meer gepleit voor het openhouden van de historische zichtlijn Middelweg-Oude Rijn. De zichtlijn is

*Kunstwerk als herinnering aan de schoorsteen van de Grofsmederij.
Foto HVOL*

bewaard maar - anders dan gedacht - door het door de raad geheel schrappen van het geplande blok woningen langs de Oude Rijn.

De verfraaiing en ophoging van de parkeergarage Haarlemmerstraat zullen, ondanks kritiek op de ophoging, doorgang vinden. De economische belangen van automobiliteit en binnenstad gingen hier boven de historische onwenselijkheid gebouwen in de binnenstad 'op te toppen'.

In een zienswijze over het ontwikkelplan voor het Energiepark werd onder meer ingegaan op het behoud van het Stadsbouwhuis. Het pleidooi van de HVOL om het Stadsbouwhuis als gemeentelijk monument aan te wijzen werd daarbij nog eens herhaald.

Uiteindelijk leidde de opstelling van het college tot een bezwaarschriftenprocedure met ook de steun van Heemschut.

Daarnaast stond de HVOL onder meer kritisch tegenover een geplande op- en aanbouw van het monumentale gebouw van de

voormalige vuilverbranding. Over het ontwikkelperspectief Leiden-Noord werd in overleg met de Commissie Niet-beschermd erfgoed een zienswijze ingediend waarbij aandacht werd gevraagd voor

het historisch belang van de 'hoven' ten noorden en ten zuiden van de Willem de Zwijgerlaan. Bij de gebiedsplannen voor Stationsgebied en Schipholweg werden eveneens zienswijzen ingestuurd met als rode draad de ongewenste effecten die hoogbouw in die gebieden heeft op de beleving van de historische binnenstad.

De commissie werd in 2021 nauw betrokken bij de plannen voor de Lutherse Kerk. In samenwerking met de Commissie Evenementen werd een symposium over herbestemming van de kerk georganiseerd. Toekomstig beleid bij de (her)bestemming van het Leids religieus erfgoed is vervat in een nota van het gemeentebestuur die in november werd vrijgegeven voor inspraak. De HVOL heeft over deze nota een zeer kritische zienswijze ingediend.

Het Singelpark heeft de commissie ook in 2021 beziggehouden. Op de restant-schoorsteenvoet van de Grofsmederij werd op instigatie van de commissie een kunstwerk geplaatst als herinnering aan de schoorsteen. Een plankier in de Witte Singel tussen de Paterbrug en de Kaiserstraat kon worden voorkomen.

De invoering van de Omgevingswet wordt medio 2022 verwacht. De Omgevingsvisie Leiden 2040 is inmiddels vastgesteld. De commissie heeft hierover een zienswijze opgesteld met daarin onder andere een pleidooi voor het aanwijzen van het park Cronesteijn als gemeentelijk monument.

Ten slotte: in maart 2022 zijn er gemeenteraadsverkiezingen. In 2021 heeft de commissie het Oud Leiden Manifest opgesteld. Het manifest werd door het bestuur van de HVOL omarmd. De commissie zal zich beraden over acties om met politieke partijen en andere organisaties hierover in gesprek te komen.

Commissie Niet-beschermd erfgoed

Het functioneren van een commissie in tijden met coronarestricties blijft behelpen. In tegenstelling tot 2020 is de Commissie Niet-beschermd erfgoed in 2021 wel enkele malen bijeengewees, maar de wijze van werken bleef nog steeds verwijderd van de oude routines. Het met een groepje leden (vergezeld door o.a. medewerkers van de gemeente Leiden) ter plekke gaan kijken naar plaatsen waar wellicht actie moet worden ondernomen, kon slechts incidenteel. Overleg moest vaak digitaal, veel communicatie gebeurde digitaal.

Enkele in het oog springende initiatieven:

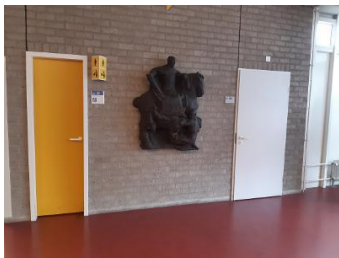
- Er werd medewerking gegeven aan de ontwikkeling van een website en een inventarisatie van het werk van de architect Buurman. Het was ook aanleiding een brief (van het bestuur) op te stellen aan B & W met het verzoek om bij de straatnaamgeving aandacht te hebben voor architecten en stedenbouwers die voor Leiden grote betekenis hebben, zoals Buurman en Jesse.
- Er werd advies uitgebracht over de adhesie van de HVOL ten aanzien van het verzoek van het Cuypersgenootschap aan B & W over een monumentenstatus van het zogeheten Sanderscomplex aan de Zoeterwoudseweg.
- In samspraak met de Commissie Historisch Karakter van de Stad werd een verzoek gericht aan woningcorporatie Portaal en B & W over het terugbrengen van monumentale aspecten bij een aantal panden in de Haver- en Gortbuurt.
- Er werd een bijdrage geleverd aan de inspraakreactie op het omgevingsplan voor Leiden-Noord.
- Er werd een advies opgesteld ten aanzien van monumentale aspecten van het Werninkterrein waar binnenkort woningen gebouwd gaan worden.
- Er werd een uitvoerige inspraakreactie gemaakt ten aanzien van de conceptnota van B & W over het religieus erfgoed.

- Met Erfgoed Leiden e.o. was er indringend overleg over de voortgang van het toekennen van een beschermde status aan een aantal ensembles die in brieven van HVOL aan B & W over Zuidwest en sociale woningbouw uit het interbellum zijn voorgelegd. Deze kwestie zal de commissie nog langere tijd bezighouden, omdat dit geregeld moet worden in de omgevingsplannen die de gemeente moet opstellen op basis van de medio 2022 in te voeren Omgevingswet. Er is een overgangsregeling van tien jaar voordat alles goed geregeld moet zijn.

Commissie Monumentale kunst wederopbouwperiode

Een mooie ontdekking in het jaar 2021 was het wandplastiek 'St. Maarten en de bedelaar' dat Frank Letterie in 1963 had vervaardigd voor de in 1985 gesloopte Kliniek voor Keel-, Neus- en Oorheelkunde van het Academisch Ziekenhuis aan de Rijnsburgerweg 10. Na eerdere vruchteloze speurtochten bleek het kunstwerk toch behouden te zijn en herplaatst in het LUMC. Ook werden

'St. Maarten en de bedelaar' (1963), bronzen wandplastiek van Frank Letterie afkomstig uit de gesloopte KNO-kliniek van het voormalige AZL, herplaatst in het LUMC. Foto Jos Hooghuis

twee herplaatste glasramen 'Dansende Minerva' in Station Leiden Centraal ontdekt, afkomstig uit het oude NS-station waarvan nog moet worden vastgesteld of die moeten worden opgenomen in de inventarisatie van de commissie.

Voor het overige heeft de Commissie Monumentale kunst wederopbouwperiode zich beziggehouden met de herplaatsingsproblematiek van kunstwerken in gesloopte of binnenkort te slopen gebouwen. Veel onduidelijkheid is er nog over de voorgenomen herplaatsing van het scherftegelmoozaïek van Henny Bal in de gevel van het schoolgebouw aan het Bizetpad 1-3. Daarentegen lijkt er een oplossing te zijn voor herplaatsing van de sgraffito's van Lex Horn uit het in 2015 gesloopte Clusiuslaboratorium. Mogelijk worden deze herplaatst in nieuwbouw in Leiden Zuid-West. Ook voor het

kunstwerk van Wilfred Voet in het huidige pand Vijf Meilaan 210 lijkt een nieuwe locatie te zijn gevonden. Intussen ging het overleg met de gemeente over herplaatsing van de glas-in-betongewel van Jan Menno Meine Jansen in het af te breken gebouw Stationsplein 107 voort. Grote zorg is er over het lot van de omvangrijke glas-in-loodramen van Louis Smeets in de Antoniuskerk aan de Boshuizerlaan 11-13. Dit gebouw moet plaatsmaken voor de stedelijke ontwikkeling ter plekke. Ook het gevelplastiek van J.B. Lambert Simon in het schoolgebouw Lammenschansweg 4 heeft voortdurend aandacht van de commissie. Ook dit gebouw zal op korte termijn worden gesloopt. In totaal zijn er zestien kunstwerken waaraan de commissie continu aandacht besteedt vanwege de bedreigde status of de herplaatsingsproblematiek. In sommige gevallen werkt de commissie hierbij samen met de werkgroep Monumentale kunst van Bond Heemschut.

Commissie De Stem van Leiden

De Commissie De Stem van Leiden legt levensverhalen vast van oudere Leidenaars en werkt samen met Erfgoed Leiden en Omstreken (ELO). Zoals voor heel veel andere activiteiten geldt, hebben de maatregelen rond de bestrijding van het coronavirus ook invloed op het werk van De Stem van Leiden gehad: er werden veel minder interviews afgenomen dan in andere jaren.

Vanaf de zomer startten vrijwilligers weer enthousiast en werd een vijftal interviews gehouden, maar de hoge besmettingscijfers zorgden ervoor dat de meeste interviews in De Commissie De Stem van Leiden legt levensverhalen vast van oudere Leidenaars en werkt samen met Erfgoed Leiden en Omstreken (ELO). Zoals voor heel veel andere activiteiten geldt, hebben de maatregelen rond de bestrijding van het coronavirus ook invloed op het werk van De Stem van Leiden gehad: er werden

veel minder interviews afgenomen dan in andere jaren. Vanaf de zomer startten vrijwilligers weer enthousiast en werd een vijftal interviews gehouden, maar de hoge besmettingscijfers zorgden ervoor dat de meeste interviews in november weer werden stopgezet. In het verslagjaar werden zeven interviews op de website gepubliceerd. Bij ELO, waar De Stem de interviews publiceert, is tussentijds voor een nieuw softwareproduct gekozen. De ELO-website wordt - mede met hulp van commissielid Peter Vos – aangepast voor alle verhalen.

In het verslagjaar heeft de werkgroep twee nieuwe vrijwilligers kunnen verwelkomen, waardoor er nu 28 actief zijn. Het grootste deel neemt in duo-verband interviews af. Ook zijn er vrijwilligers die andere taken verrichten: samenvattingen maken, interviews nakijken en de content verzorgen voor de website.

Vrijwilliger Joke Vos van De Stem gaf in 2021 een lezing over het werk van de commissie tijdens een koffieochtend voor ouderen in de Professoren-/Burgemeesterswijk. Enkele toehoorders hebben zich daarna opgegeven als respondent. Op 7 juli kwamen

Donald de Marcas (l) en Cees Meijer. Foto: HVOL

alle vrijwilligers voor het eerst in lange tijd weer bij elkaar. In een zaal van de speeltuin Rondom de Maredijk konden we van elkaar kunnen horen hoe het iedereen verging en ook besluiten nemen over activiteiten van De Stem.

In het verslagjaar verschenen twee Nieuwsbrieven van De Stem van Leiden. Juist in een tijd, waarin we elkaar nauwelijks spreken, is het belangrijk dat er een bindend element is tussen de vrijwilligers en het gevoel van saamhorigheid in stand wordt gehouden. De werkgroep *Potentiële gebruikers* van De Stem, die als doel heeft het werk van deze commissie gericht onder de aandacht van mogelijke gebruikers te brengen, legde contact met zowel het Instituut Geschiedenis als met het LUCL (Center of Linguistics) van de Faculteit Geesteswetenschappen. Er staat nu informatie over De Stem van Leiden op de website Historisch Lab van het instituut Geschiedenis.

ELO presenteerde in oktober voor de Maand van de Geschiedenis een wandeling langs fabrieken, waarin ook geluidsfragmenten van Steminterviews te horen zijn. De Stem krijgt regelmatig verzoeken van (oud-)Leidenaren die op zoek zijn naar meer informatie over voorouders. De commissie probeert hen dan zo goed mogelijk te helpen.

Het boekje van De Stem van Leiden, met een selectie van 24 van de 110 interviews met oudere Leidenaren, is volgens de planning half januari 2022 klaar. Een feestelijke presentatie volgt.

In het kader van de Leidse Dodenherdenking op 4 mei werd op initiatief van het HVOL-bestuur bij Omroep Sleutelstad een televisie-interview met Donald de Marcas uitgezonden. De Stem van Leiden was gevraagd dit te organiseren en Maaike van Soest en Cees Meijer hebben Donald en zijn vrouw Sonja Bernd't tevoren uitgebreid gesproken. Cees Meijer heeft in de studio het interview afgenomen. Donald de Marcas, een geboren Leidenaar van Joodse afkomst, woonde met zijn ouders aan de Botermarkt nummer 17, waar zij de modezaak Wannée bestierden. Ouders en zoon overleefden de oorlog als onderduikers. Velen kennen de stem van De Marcas van onder meer het radio ANP-nieuws en de waterstanden die hij voorlas tot 1998, maar hij werkte ook als hoorspelacteur.

De secretaris van De Stem, Cees Meijer, werd op 26 april benoemd tot lid in de Orde van Oranje-Nassau. Naast zijn activiteiten op andere vlakken, waren ook zijn werkzaamheden voor De Stem een reden om hem te onderscheiden.

Commissie Geveltekens

In het verslagjaar 2021 zijn helaas twee leden van de Commissie Geveltekens overleden. Victor Wijnands was jaren als bestuurslid van de HVOL afgevaardigd naar de commissie. Vanuit zijn

interesse voor de stad en haar historie bleef hij ook na afloop van zijn bestuurstermijn gewaardeerd lid. Ben Veldstra heeft de commissie op het pad gezet van snijramen in Leiden. Een snijraam is een gedecoreerd raam, meestal boven een voordeur. Ben Veldstra was een autoriteit op zijn gebied in Nederland. Zijn geestelijk erfgoed heeft hij nagelaten aan de HVOL en de commissie zal in zijn gedachten doorgaan met het inventariseren en beschrijven van snijramen in Leiden.

De Commissie Geveltekens kwam in 2021 eenmaal fysiek bijeen. De verdere activiteiten hebben zich digitaal afgespeeld. Zij werd daarbij goed ondersteund op het gebied van digitaal vergaderen. Dit verslagjaar werd verdergegaan met het aanpassen van gevelsteengegevens in de digitale omgeving van Erfgoed Leiden en Omgeving. De commissie werd in 2021 tevens door een aantal oplettende lezers attent gemaakt op mogelijke omissies in onze gevelsteenverslaglegging. Waar nodig hebben de diverse redacteurs de artikelen aangepast. In het verslagjaar heeft lid Piet De Baar een notitie geschreven over wat wij als een te beschrijven gevelteken definiëren. Hierbij werden ook de raakvlakken met andere commissies van de HVOL meegenomen, met name t.a.v. monumentale kunst uit de wederopbouwperiode en de Beeldbank. De commissie heeft voorts maandelijks bijdragen geleverd aan de digitale nieuwsbrief en het HVOL-kwartaalblad Oud Leiden Nieuws en tijdens de Dies een kraam bemenst.

Het onderzoek naar 'Margaux' op Burgsteeg 2 leidde tot een publicatie. Zo ook over Zoeterwoudsesingel 32 en Breestraat 121. Intensief onderzoek leverde een interessante geschiedenis op over zes beelden uit het oude St Elisabethziekenhuis geplaatst in 1959 en later verwijderd maar teruggevonden in Valkenburg waar ze te koop zijn aangeboden.

De commissie heeft het in 2020 gestarte project m.b.t. lavastenen-straatnaamborden (mede naar aanleiding van het boek 'Straatnamen in Leiden, een verhaal van zeven eeuwen' door Rudi van Maanen & Marijke Mooijaart) verder vormgegeven. Er is gewerkt aan het toegankelijk maken van de gegevens in de database.

In het dossier weestenmuur werd geen voortgang geboekt, maar het heeft immer de aandacht van de commissie.

Commissie Beeldbank

In dit coronajaar konden de leden van de Commissie Beeldbank elkaar niet ontmoeten. In andere jaren organiseerde de commissie ten minste één bijeenkomst voor alle beeldbankvrijwilligers.

In 2021 werden intussen zo'n 2000 foto's openbaar gemaakt. Het werk aan de foto's ging wel gestaag voort. Maar ofschoon de vrijwilligers (m.u.v. de scanners) van huis uit werkten, was het gemis aan directe communicatie een zorgelijk punt. Thuiswerken zonder elkaar te ontmoeten werkte niet motiverend.

De interesse van externen bleef: 18 keer werden foto's opgevraagd om te mogen gebruiken in publicaties. Anderen boden oude foto's aan, al dan niet in een herdenkings-/jubileumboek. De interesse voor de Leidse foto's bleek uit de opmerkingen/aanvullingen bij de fototeksten die werden ingediend door bezoekers van de beeldbank; meer dan honderd in een jaar tijd.

Sinds medio 2020 wordt voor beeldbankfoto's gebruik gemaakt van ZCBS (ZCBS staat voor Zijper Collectie Beheer Systeem, dat wordt ingezet door musea en historische verenigingen, die hiertoe in een genootschap samenwerken). Hieraan worden de kenmerken en beschrijvingen van de foto's toegevoegd. De vrijwilligers die hiermee inmiddels ruim een jaar ervaring hebben, zijn zeer content met dit systeem. In 2021 werden er wat verfijningen in ZCBS

aangebracht, die nog meer aansluiten op de wensen van de beeldbankcommissie. Bovendien werden ondersteunende functies ingebouwd voor de werkprocessen 'selectie' en 'scanning', die voorheen op afzonderlijke gegevensdragers werden verzameld, bewerkt en gekopieerd. Dit zijn aanzienlijke efficiencyverbeteringen. Het programmeren van de aanpassingen in ZCBS kan in eigen beheer worden uitgevoerd. Een groot voordeel t.o.v. de afhankelijkheid van een externe beheerder, zoals de commissie voorheen heeft moeten ervaren.

De HVOL-kalender is een jaarlijks terugkerend project. Voor de kalender 2022 stemde het bestuur in met het thema 'grote veranderingen in de stad'. Als gebruikelijk werd de kalender op de Dies gepresenteerd, waarbij het eerste exemplaar werd overhandigd aan de burgemeester.

In 2019 en 2020 heeft een werkgroep binnen de beeldbankcommissie een pilot uitgevoerd m.b.t. de collectie-Holvast. Het aantal bruikbare plaatjes bleek teleurstellend klein, nog geen twee procent. De vraag was: rechtvaardigt dit lage percentage een voortzetting van investeringen? De commissie heeft vergeefs naar alternatieven gezocht en liet een beslissing vervolgens aan het bestuur. Het bestuur heeft besloten er definitief mee te stoppen.

Een delegatie van het HVOL-bestuur heeft gesprekken gevoerd met leden van de stuurgroep van de beeldbank met het doel de samenwerking met ELO weer op te zoeken. Afsproken is een pilot te doen waarbij d.m.v. een technische verbinding de foto's van de HVOL ook zichtbaar zullen zijn op de website van ELO.

Commissie Dirk van Eck

Ook in 2021 ondervonden de werkzaamheden van de Commissie Dirk van Eck veel tegenslag door de coronapandemie. Behalve het steeds maar uitstellen of afstellen van bijeenkomsten zoals de lezing en Salon, konden de (vijf) commissievergaderingen alleen via Skype en Zoom plaatsvinden, met de nodige technische hindernissen. Ook kon van de geplande reeks podcasts met als thema stakingen in het verleden in Leiden er nog niet één afgerond worden en het besluit om op de Dies van de HVOL op 30 oktober een kraam in de Hooglandse kerk te gebruiken voor public relations voor het werk van de commissie werd uiteindelijk herroepen. Ook de plannen om een netwerk van contactpersonen uit te rollen hadden nog niet veel succes.

Wat uiteindelijk nog wel kon plaatsvinden was de Dirk van Ecklezing door Rudi Wester over vooral de Leidse en Katwijkse jaren van Jef Last, een ongelofelijk actief man, die in Leiden sinologie studeerde, maar ook een heel alfabet aan hoedanigheden had: agitator, boekenschrijver, Chinakenner, dwarsligger, Francobestrijder, globetrotter enz. Deze lezing vond plaats op 29 september in de Lokhorstkerk, met een redelijke bezetting en veel volgers middels livestream; deze kon zonder meer een succes genoemd worden. Zelfs werden er veel exemplaren van haar boek *Bestaat er een raarder leven dan het mijne? Jef Last 1898-1972* verkocht en gesigneerd. Ook kon er één Leidse Salon plaatsvinden, op 31 oktober in De Bakkerij met als inleider Sjoerd Ramackers. Hij vertelde over de verbanden tussen de Leidse textielindustrie in de achttiende eeuw en de slavenhandel en slavenarbeid in Suriname met als voorbeeld de familie Van Eys, die vier plantages in Berbice (ten westen van Suriname) aanlegde en exploiteerde; dankzij de bewaard gebleven correspondentie van de in Leiden wonende Daniel van Eys kon op enkele aspecten dieper ingegaan worden. Een levendige discussie over tal van bronnen, zaken en omstandigheden uit die tijd was een bekroning hiervan.

Commissie Jan van Hout

In 2021 werden niet een maar twee Jan van Hout-lezingen gehouden. De door coronaperikelen uitgestelde lezing 2020 werd gehouden op 1 september in de Lokhorstkerk. Judith Pollmann sprak daar over het onderwerp 'Zwarte Hongersnood, of het raadsel van de Leidse herinnering'. Op 12 december werd de Jan van Houtlezing 2021 gehouden. Bart van der Steen sprak in de Vrijplaats over 'In de schaduw van Amsterdam? Scènes uit de Leidse kraakgeschiedenis'. Beide lezingen waren ook te bekijken en beluisteren via livestream. De lezingen zijn inmiddels op het YouTubekanaal van HVOL geplaatst.

Op 14 december bevestigden leden van de commissie een witte en een rode roos bij de plaquette van Jan van Hout in de Pieterskerk om zijn overlijden (in 1609) te herdenken.

In 2020 werd een project gestart om de transitie van Leiden in de periode 1970-1985 in beeld te brengen. Behalve op bronnenonderzoek, zal een rapportage steunen op interviews met mensen die bij die transitie betrokken waren en er een rol in speelden. In 2021 werden tientallen interviews afgenomen door een kerngroep van vier leden. De interviewfase zal begin 2022 worden afgesloten, waarna de klus begint om toe te werken naar een boek. Thema's die in ieder geval aan de orde komen: de stadsvernieuwing en stedelijke ontwikkeling, de veranderingen in de economische structuur, de veranderingen in de samenleving en de roerige politiek-bestuurlijke ontwikkelingen. De cursus Leidologie werd ondergebracht bij de Commissie Jan van Hout. Door coronaperikelen werd nog geen aftrap gegeven. De hoop is erop gevestigd de eerste cursus in de loop van 2022 te kunnen geven.

Commissie Evenementen

Het jaar 2021 was het eerste jaar waarin de nieuw ingestelde Commissie Evenementen aan het werk ging. In de commissie werden de activiteiten van de Commissie Lezingen en de Commissie Excursies samengebracht. De opdracht hield ook afstemming met de Commissie Dirk van Eck in wat betreft de Dirk van Ecklezing en de Leidse Salons, debatbijeenkomsten over thema's uit de Leidse sociaaleconomische geschiedenis.

De commissie werkt, in een organisch groeiproces, aan afstemming en versterking van de samenhang tussen de lezingen, excursies en debatbijeenkomsten. Waar de programmering van de excursies onderwerp van overleg en besluitvorming is in de Commissie Evenementen, blijft de feitelijke organisatie ervan bij de Commissie Excursies – als subcommissie van de Commissie Evenementen. Op langere termijn zullen méér evenementen door of via de commissie worden georganiseerd.

Het succesvolle project 'Stad in steentjes', waarin de HVOL de centrale rol vervulde, werd door een afzonderlijke werkgroep in samenwerking met andere partijen georganiseerd.

Lezingen

Het lezingenprogramma voor het jaar 2021 werd opnieuw sterk verstoord door de Covid-19-pandemie, die in vrijwel de gehele eerste helft van het jaar het maatschappelijk leven soms bijna lam legde. De HVOL zag zich genooddaakt om veel activiteiten ófwel op te schorten, zoals de Dirk van Ecklezing (oorspronkelijk gepland voor zondag 2 mei), ófwel geheel online te houden, zoals de lezing na afloop van de ALV, ófwel met een klein gehoor en livestream te organiseren.

Alle lezingen werden via livestream aangeboden en de opnames geplaatst op het YouTubekanaal van de vereniging, tenzij de spreker bezwaar maakte.

Uiteindelijk luidde het lezingenprogramma 2021 als volgt:

- Woensdag 24 maart, in aansluiting op de ALV, online, Ward Hoskens, *De geschiedenis van de Pieterskerk in epitafen*.
- Woensdag 16 juni, Hooglandse of Sint Pancraskerk, informatie- en discussiebijeenkomst over de toekomst van de Evangelisch-Lutherse Kerk, georganiseerd i.s.m. de Werkgroep Lutherse Kerk van de Wijkvereniging Pancras West. In aanwezigheid van een klein gehoor en met livestream. Sprekers: Yael Vinckx (dagvoorzitter), Gregor Weber (*De cultuurhistorische waarde van de Lutherse kerk*), Jaap-Jan Steensma (*Het Wolfertsorgel, werktuig van een groot componist*), Mascha van Damme (*Help de kerk is leeg - over de herbestemming van monumentale kerken*), gevolgd door discussie, en Steven Engelsman (*Slotbeschouwing*).
- Woensdag 1 september, Jan van Houtlezing, Lokhorstkerk, Judith Pollmann, *Zwarte hongersnood, of het raadsel van de Leidse herinnering*. In aanwezigheid van een klein gehoor en met livestream. De Jan van Houtlezing wordt georganiseerd door de Commissie Jan van Hout van de HVOL.
- Vrijdag 10 september, Rijksmuseum van Oudheden, Tempelzaal, Dick de Boer, *'Hoffjes als Middeleeuwse erfenis'*. In aanwezigheid van een klein gehoor en met livestream. Deze lezing werd georganiseerd in het kader van Open Monumentendagen 2021.
- Zondag 26 september, Dirk van Ecklezing, Lokhorstkerk, Rudie Wester, *'De Leidse en Katwijkse jaren van Jef Last'*. In aanwezigheid van een klein gehoor en met livestream.
- Week van de Leidse geschiedenis 2021
 - > Zaterdag 30 oktober, Hooglandse of Sint Pancraskerk, 119^e Dies, Diesrede, Wim van den Doel, *'Snouck – Het volkomen geleerdenleven van Christiaan Snouck Hurgronje'*
 - > Donderdag 4 november, P.J. Bloklezing, Groot Auditorium, Olga van Marion, *'Tophits uit de 17^e eeuw'*, m.m.v. Margot Kalse (zang) en Earl Christy (luit). In aanwezigheid van een klein gehoor en met livestream. De P.J. Bloklezing werd georganiseerd in samenwerking met de Universiteit Leiden en het Leidsch Dagblad.
 - > Vrijdag 5 november, Lokhorstkerk, Zesde Symposium van de Stichting Historisch Leiden, in samenwerking met de Historische Vereniging Oud Leiden en de Universiteit Leiden. Onder leiding van Dick de Boer spraken, in aanwezigheid van een klein gehoor, over het thema *Leiden tussen Patriotten en Koninkrijk - Politiek, cultuur en beeldvorming 1775-1815*: Olga van Marion, Johan Joor, Rick Honings, Minke Walda, Edward Sodderland en Cor de Graaf. In de pauze presenteerden Wytze Stellingwerf en Britt Stolk ieder een poster. Wytze Stellingwerf met: *Politiek op glas en keramiek - De materiële cultuur van Patriotten en Prinsgezinden* en Britt Stolk met *Kindsoldaten in het leger en bij de marine*.
- Zondag 31 oktober, De Bakkerij, thema: *De achteruitgang van de Leidse textielindustrie in de 18e eeuw*. Inleider: Sjoerd Ramackers, daarna debat tussen de deelnemers. Organisatie: Commissie Dirk van Eck.
- Zondag 12 december, Jan van Houtlezing, Vrijplaats Leiden, Bart van der Steen, *In de schaduw van Amsterdam? Scènes uit de Leidse kraakgeschiedenis*. In aanwezigheid van een klein gehoor en ook via livestream te volgen.

Excursies

De Commissie Excursies, vanaf dit kalenderjaar ressorterend onder de Commissie Evenementen, begon dit jaar met twee leden, Patricia van der Lecq en Liesbeth Brugman. Roeland van Wely werd in oktober door het bestuur benoemd tot lid van de commissie. Een tweetal belangstellenden liep zich (op proef) warm.

De coronapandemie gooide in 2021 nog steeds roet in het eten, waardoor dit jaar slechts twee excursies, in het najaar, doorgang konden vinden.

- Rondleiding Ter Horst

Op 24 september vond een wandelexcursie over het landgoed Ter Horst plaats. Onder de bezielende leiding van Hein Krantz (voormalig directeur van de landelijke Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen) werd een rondwandeling gemaakt over het landgoed. Dit vormt onderdeel van de Koninklijke Landgoederen 'De Horsten'.

Hein Krantz wist veel te vertellen over de geschiedenis van het landgoed en vooral over de historische connecties met de stad Leiden. Ook zijn, met enige oefening, de zichtlijnen van de oudste Nederlandse 17^e-eeuwse classicistische tuinaanleg nog te zien.

- Wandelexcursie Langs Leidse Stegen

Deze wandeling uit 2015 werd op 17 oktober, als hommage aan de veel te vroeg overleden

*De Stegenwandeling was een groot succes.
Foto HVOL*

Tanneke Schoonheim, herhaald. In 2013 en 2014 schreef Tanneke wekelijks een artikel over een Leidse steeg in het *Leidsch Dagblad* en bundelde deze artikelen in een boek. Naar aanleiding van het boek werd een wandeling georganiseerd door een aantal van de door haar beschreven stegen. Die rondleiding bleek een groot succes. Leiden heeft een indrukwekkend aantal stegen, allemaal gelegen binnen de singels. De excursie was meer dan

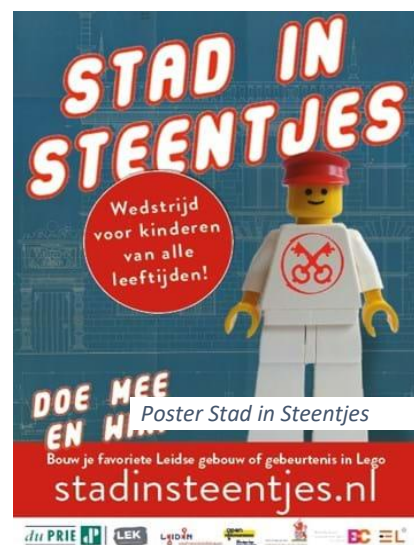
voltekend. Piet de Baar zette daarom, naast de wandeling van Tanneke, nog twee andere routes uit. Maar liefst zes groepen vertrokken in verschillende richtingen, zodat men elkaar niet in de weg kon lopen. Van de gidsen Ineke Groot Bruinderink, Lisette Cuppen, Otto Rosier, Fred Beerenfenger, Walter van Kampen en Piet de Baar kreeg men alle bijzonderheden te horen over de Leidse stegen en waar zij hun naam aan te danken hebben.

Stad in Steentjes

Het evenement Stad in Steentjes, waarbij diverse HVOL-commissies nauw betrokken waren, startte in de maand juli van het verslagjaar. In coproductie met Erfgoed Leiden en Omstreken (ELO) en de Stichting Open Monumentendagen werd door de HVOL een wedstrijd georganiseerd waarbij

'kinderen van alle leeftijden' Leiden in Lego konden nabouwen. Mede dankzij flinke inzet in natura van alle partners en met financiële ondersteuning van Bouwbedrijf DuPrie, Makelaardij Lek en de gemeente Leiden, lukte het om flink veel publiciteit te genereren voor dit evenement.

In de zomer volgde een oproep om aan het bouwen te slaan en vanaf 11 september bood de Catharinasteeg (het voormalige LVC) twee maanden lang onderdak om alle bouwwerken in een tentoonstelling onder te brengen. Vitruves werden hiervoor ter beschikking gesteld door Museum Volkenkunde. Op de zolder werd aan vier grote LEGO-tafels gebouwd door groepen tot circa veertig kinderen. Dat kon alleen dankzij de inzet van vele vrijwilligers en de beschikbaarheid van tweeduizend liter LEGO. Ook een tweetal

scholen en verschillende BSO's bouwden mee en stuurden hun inzendingen in. Zowel de opening als

de finale op 24 oktober werden opgeluisterd door de betrokkenheid van LEGO-masters, die bekend werden met het gelijknamige RTL-programma. De finalisten van het programma, Bibi, Roy en Thomas, vormden de jury. De opening haalde de regionale media én het NOS-Jeugdjournaal. (Zie ook het YouTube kanaal van de HVOL.)

Commissie Oud Leiden Prijs

In 2022 worden opnieuw de Oud Leiden Prijzen uitgereikt voor bijzondere Leidse producties in historisch perspectief. Dit vijfjaarlijkse ritueel bereikt een climax tijdens de jubileumdies in november. De voorbereidingen werden in 2021 in gang gezet en de jury's voor deze publieks- en onderzoeksprijs zijn inmiddels samengesteld. Dat alles onder leiding van Rens Heruer, de nieuwe voorzitter van deze commissie. Rens Heruer volgde in die rol Hans Blom op.

Commissie Promotie, Ondersteuning en Uitvoering

In 2021 besloot het bestuur om voor de ledenwerving en andere promotionele activiteiten een aparte commissie op te richten: de Commissie Promotie, Ondersteuning en Uitvoering (POU). Deze commissie valt onder de verantwoordelijkheid van de secretaris van het bestuur. Ria van der Lecq werd bereid gevonden het voorzitterschap op zich te nemen.

De Commissie POU houdt zich bezig met het werven van nieuwe leden en het verstrekken van informatie over de vereniging en haar activiteiten. De commissie is aanwezig bij de door de HVOL georganiseerde lezingen en zet zich in bij bijzondere evenementen, zoals Open Monumentendagen, waar altijd veel nieuwe leden worden geworven, en de Diesviering.

Het jaar 2021 stond ook voor deze commissie in het teken van corona. Een lezing werd uitsluitend online georganiseerd. Bij lezingen die wel fysiek doorgingen, was het aantal aanwezigen beperkt. Ook de Open Monumentendagen en de Dies kenden een afwijkende opzet, waardoor de draaiboeken moesten worden aangepast. Bij de organisatie van de Dies werd bovendien Rutger Veldhuijzen van Zanten node gemist. Eens te meer werd duidelijk hoe belangrijk Rutgers inbreng is geweest voor de organisatie.

Een andere activiteit op het gebied van promotie is het aan HVOL-leden verkopen van boeken over de geschiedenis van Leiden. Het beheer van het boekenbezit van de HVOL ('het winkeltje') is in handen van Bart Devilee en Willem Hogendoorn. De boekverkoop had gelukkig niet te lijden onder de coronamaatregelen. Integendeel, de verkoop leverde een aanzienlijk hoger bedrag op dan begroot! Het boekenaanbod is te vinden op de website en maandelijks wordt een wisselende selectie in de digitale nieuwsbrief vermeld. Vermelding in de nieuwsbrief leidde vrijwel altijd tot toegenomen belangstelling voor de genoemde boeken.

Commissie ICT/Digitaal

De nog jonge ICT-commissie heeft als doel het werk van de HVOL te vergemakkelijken. In het verslagjaar werd daar daadwerkelijk een begin mee gemaakt. Beginpunt van dit alles is het streven dat alle actieve vrijwilligers - indien nodig - worden voorzien van een verenigingsmailbox en -account bij de diverse diensten (website, social media, YouTube, etc). Door te stimuleren uitsluitend gebruik te maken van die boxen is er goede hoop dat - ook met het oog op juiste archivering - alles

bovendien een meer eigentijds karakter krijgt en tegelijk beter wordt gezeurd.

Hoewel dit misschien niet zo tot de verbeelding spreekt, is het in gebruik nemen van Office 365 en met name SharePoint een belangrijke stap voor het fundament van de digitale opslag. Voor de toekomst is het van groot belang dat alles wat we digitaal creëren ook op een goede manier en

goede plek digitaal wordt bewaard. De structuur staat er. De rest volgt stap voor stap.

ICT als hulpmiddel wordt door menigeen als niet-toegankelijk ervaren. Om het gebruik laagdrempeliger te maken zijn goede handleidingen nodig. Een eenvoudige vorm daarvan is de zogenaamde 'How To', een verkorte handleiding, die in helder Nederlands uitlegt hoe men aan de slag kan met bepaalde software. De collectie van nu reeds beschikbare How To's begint te groeien. De reacties van gebruikers waren bemoedigend.

Veranderingen bij onze leverancier van het pakket voor de ledenadministratie (LEA) leidden tot verstoring van de mailverzending, die met name gebruikt wordt voor de verzending van aanmaningen. Ook hier speelde de ICT-commissie een rol in het zoeken naar oplossingen voor deze problemen.

Meer tot de verbeelding sprekend zijn de zaken die men van de buitenkant kan zien. Daartoe behoren vooral de faciliteiten die in samenwerking met de Commissie Communicatie benut worden om ons digitaal te uiten: de website en de social media (Facebook, Instagram, Twitter, LinkedIn). Voor 'Stad In Steentjes' werden alle registers opengetrokken. Op de website werd een fraai hoekje geopend om alle benodigde informatie te verstrekken, inclusief webformulieren voor het aanmelden voor de bouwtagen en/of de wedstrijddeelname. De social media werden aan de lopende band up-to-date gehouden, waarbij we zelfs een TikTok-site begonnen zijn voor de heel jonge jeugd.

Ledenadministratie

Het ledenbestand van de HVOL (ruim 2500) is stabiel. De meeste leden werft de vereniging doorgaans tijdens de Open Monumentendagen, met een stand in het gemeentehuis. De HVOL kan zo goed uitdragen wat zij doet en waar zij voor staat. Corona en de verbouwing van het stadhuis speelden Oud Leiden dit keer parten. Nieuwe leden werden in 2021 nu vooral begroet door onder meer een betere zichtbaarheid op social media en diverse (extra) activiteiten die ondanks Covid-19 werden ontplooid. Ook het aantal bedrijfsleden nam toe. Zo bood oud-voorzitter Rens Heruer bij zijn afscheid een handvol nieuwe bedrijfsleden als 'cadeau' aan.

Archief

HVOL-archivaris Jan Belt is verdergegaan met het verzamelen en veiligstellen van vooral digitale stukken die door bestuur en commissies worden aangeleverd. Het onderbrengen van het archief bij één 'loket' is een paar jaar geleden door het bestuur geïnitieerd. Het is de bedoeling dat daar in 2022 een vervolg aan wordt gegeven, onder meer in samenspraak met de Commissie Digitaal/ICT.

Vertegenwoordigingen

* De voorzitter van HVOL is q.q. ook bestuurslid van de Stichting Historisch Leiden (SHL), waarin drie voormalige stichtingen die zich met Leidse historie bezighielden, zijn opgegaan. SHL is o.a.

verantwoordelijk voor de uitgave in 2017 van de 2^e druk van de *Canon van Leiden* en van de 1^e druk van de Engelse vertaling daarvan. In 2019 werd de uitgave ondersteund van het boekje *Zeemeeuwen kun je niet eten*. SHL is, als organisator van het symposium op de vrijdag, jaarlijks medeorganisator van het Weekend van de Leidse geschiedenis. Vanaf 2017 zwaait het bestuur van de SHL tevens de scepter over de Stichting 'Het Kleine Leidse Woonhuis'.

* Enkele keren per jaar vindt overleg plaats tussen de wethouder(s) en/of ambtenaren van de sector cultuur van de gemeente Leiden enerzijds en de deelnemers aan de Erfgoedtafel anderzijds. In dit overleg komen erfgoedzaken - zowel aanstaande als actuele kwesties - aan de orde. De HVOL werd ook in 2021 volgens goed gebruik door haar voorzitter en vicevoorzitter vertegenwoordigd.

Bestuur en commissies

De volledige namenlijst is te vinden in het Leids Jaarboekje en op de website van de HVOL. Bestuursleden kennen een zittingstermijn van vier jaar, met een eenmalige herbenoeming van nog eens vier jaar indien de leden daarmee instemmen (achter de namen op de lijst met bestuursleden wordt het jaartal van aantreden vermeld).